

Sanat Eserlerinde Sahtecilik

Türk sanat tarihinin en önemli merkezleri olması gereken müzelerin eserlerine sahip çıkamayacak hale getirilmeleri yalnızca kurumsal bir sorun değil aynı zamanda bir kültür politikası eksikliğidir. Bu sorumluluk hem müzelerin hem de kamu kurumlarını denetlemekle görevli olan devletindir.

Dr. Hande Dedeal Subaşılar

Türkiye sanat gündemi son günlerde çok önemli gelişmelere sahne olmakta. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonundan alındığı belirlenen **Namık İsmail**'in "Krizantemler" adlı resminin eklemeler yapılarak değiştirildiği ve piyasaya sunulduğu, çok daha önceden bu resimle ilgili sorunları tespit etmiş ve yetkilileri bilgilendirmiş olan resim eksperti **Fethi Kayaalp**'in arşivine soruşturma amacıyla el koyulduğu haberi, sanat eserlerinin orijinalliğinin tespitinde, sahtelerin ve çalıntı eserlerin piyasaya sızmasının önlenmesinde arşivin önemini ve gereğini bir kez daha vurgulama ihtiyacını gündeme getirdi.

Bir sanat eserinin orijinalliği o eserin belli bir sanatçı tarafından yapılmış, geçerliliği belgelerle kanıtlanmış ve eksper tarafından onaylanmış olması anlamına gelir. Orijinallik analizi, eserin sanat uzmanları tarafından (akademisyenler, sanat tarihçileri, müze veya koleksiyon küratörleri, sanat eksperleri) belli bir sanatçıya, kültüre veya döneme atfetme işinin doğru yapıp yapılmadığını tespit etmektir.

Eserlerin doğruluğunun ispatlaması, ahlaki öneminin yanı sıra sanatın tarihsel gelişiminin de anlaşılabilmesi için gereklidir. Toplumun ve sanat piyasasının en temel beklentisi ve yasal isteği satılacak olan şeyin doğruluğudur.

Nesnelere sahip olma arzusu ve biriktirme içgüdüğü doğrultusunda oluşan koleksiyonculuk, sahteciliğin birincil tetikçisidir. Antikçağdan Rönesans dönemine ve oradan da günümüze kadar olan süreçte ustaların yapıtları kopya edilmiştir. Ancak kopyalamak ile sahtesini yapmak arasında ince bir sınır vardır; sahtenin orijinalmiş gibi piyasaya sürülmesi bu sınırı belirler. Ünlü ressamların yüzlerce sahte yapıtı piyasalarda dolaşmaktadır.

Tarihi süreci antik çağlara kadar uzanan sahteciliğe yönelimin özellikle Rönesans döneminde geçmişe duyulan hayranlıkla ilişkilendirilmesi yanlış olmaz. Örneğin, **Michelangelo** antik ustalara benzeterek yaptığı bir kupid heykelini toprağa gömerek eskitmiş, bu eseri hayranlıkla izleyenleri onun antik bir heykel olduğuna inandırabilirdiği için kendisiyle övünmüştür.

Ünlü ressam **Albrecht Dürer** (1471-1528), sahteleri henüz kendi yaşadığı dönemde ortaya çıkan ünlü Rönesans sanatçılarındandır. Dürer'in kendi kopyalarıyla ilgili olarak önlemler almaya çalıştığı bilinir, der ki: "Başkalarının emeği ve

yeteneğini çalan ve taklit edenler, cüretkâr ellerinizi eserlerimizden çekiniz". Venedik Senyörlüğü'ne yaptığı başvuru sonucunda Dürer'in kopyacılarına onun monogramını kullanmaları yasaklanmıştır.

ÜNLÜ SAHTEKÂRLAR

17. yüzyılın en ünlü ustalarından **Jan Vermeer**'in (1632-1675) sahtelerini yapan **Han van Meegeren** (1889-1947) dünyaca ünlü sahteciler arasında yer alır. Sahte resim işine ilk girişimini 1923'te, Franz Hals'a atfedilmiş olan "Mutlu Şövalye" resmi ile gerçekleştirdi, sonraları getirisinin yüksek olduğunu düşündüğü Vermeer'e yoğunlaştı. Van Meegeren, Emmaus resminden önce dikkatli bir şekilde 17. yüzyıl boya formüllerini çalışarak işe başladı, eski resimlerin çatlama yönlerini taklit etti.

Van Meegeren'in sahtekârlığı ilk kez II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Nazi liderleri tarafından toplanan sanat eserlerinin takibi için oluşturulan bir kurul tarafından ortaya çıkarıldı. Vermeer'in "İsa ve Zina Yapan Kadın" adlı bir resminin Hitler'in mareşallerinden Hermann Göring'e van Meegeren tarafından satıldığı anlaşıldı ve Nazilerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle 1945 yılında tutuklandı. Van Meegeren savunmasında tabloyu kendisinin yaptığını ve başka sahte resimlerinin de olduğunu itiraf etti.

Yakın geçmişte Wolfgang Beltracchi ve aile bireyleriyle birlikte Otto Schulte-Kellinghaus ortaklığında gerçekleşen sahtecilik olayı başta büyük müzayede evleri olmak üzere bütün sanat dünyasını sarstı. Wolfgang Beltracchi'nin şebekesi 2011'in son aylarında Almanya'da tutuklandı. Beltracchi, modern sanatçıların sahte resimlerine sahte belgeler de hazırlamışlardı.

SAHTECİLİĞE KARŞI ÖNLEMLER

Çalıntı ve sahte eserlerin piyasaya girmesini engellemek çok zor olsa da bunları tespit etmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Tanınmış sanatçıların desenlerinin ve tablolarının orijinalliğini tespit etmek için başvurulabilen bilimsel kaynaklardan biri catalogue raisonnée'lardır. Bu kataloglar genellikle bir sanatçının tüm yapıtlarını kapsamak üzere uzmanlar tarafından yapılan incelemeler sonucunda yazılır. Katalogların oluşturulması, ressamın çalışma tarzı, etkilendiği ve etkilediği kuşaklar hakkında bilgi vermesi açısından da önemlidir.

Örneğin Rembrandt Araştırma Projesi'nin yayımladığı beş katalog, Rembrandt eserlerinin sayısı ve yerleri hakkında bilgi ver-

mekle kalmayıp sanatçının eserleri arasında karşılaştırma yapma olanağı da sağlamaktadır. Kataloglar sanatçı ve eserlerini görünür kılarken, araştırmacılar kadar sahtecilere de kaynak oluşturduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Yapıtın orijinalliğinin tespitinde, imza ve monogramlar (ustanın adı ile ilgili ipucu verir); belgeye dayalı bilgiler (anlaşmalar, envanterler, kataloglar veya Vasari, Karel van Mander gibi kendi döneminin sanatçıları hakkında bilgi verenlerin kitapları); imzalı, orijinal olduğu kesinleşmiş diğer yapıtlarla kurulabilecek ölçülebilir benzer formlardan yararlanılır.

Eksperin yargıya varmasında, sanatçının eserle doğrudan bağlantılı olduğunu

gösteren kanıtlar, örneğin eseri yaparken çekilmiş bir fotoğrafı, sanatçının bütün yapıtlarının yer aldığı eksiksiz bir liste veya sanat tacirlerinin yapıt alım satımını belgeleyebilecekleri makbuzlar, bir koleksiyoncunun envanteri veya doğruluğundan şüphe edilmeyecek bir müzayede ya da sergi kaydı gibi kaynaklar çok önemlidir.

Yapıtın bulunduğu yerden sanatçının stüdyosuna kadar giden kayıtların takip edilmesi, bir bakıma "kökeninin" tespit edilmesi bu belgeler sayesinde mümkün olabilmektedir. Eğer arşiv belgeleri doğru ve kesin delillerden oluşmuyorsa, bilimsel laboratuvarlar eksperin yargısını kanıtlamak için varlardır. Eksper bir sanat eserini incelerken öncelikle o eserin orijinalliğinden emin olmak zorundadır. Karşısına çıkabilecek eserin sahte mi gerçek mi olduğunu analiz etmelidir.

MÜZELERDE SAHTECİLİK

Müzeler toplumun sanat eserlerine rahatlıkla ulaşabilmelerine hizmet eden kamusal kültür yapılarıdır. Dolayısıyla müzelerin barındırdığı eserlerin gerçek olduğuna inanmak ve güvenmek isteriz. Ancak koleksiyonlara sahtelerin girmesi, orijinallerin kopyalarıyla yer değiştirmesi, paha biçilemez eserlerin çalınarak satılması dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de yaşanmaktadır.

Özellikle Batı müzelerinden söz edecek olursak, gerek sağlam envanter anlayışı ve kurumsallaşmış araştırma merkezleri, gerekse teknolojiyi kullanarak geliştirilmiş analiz yöntemleri bu sorunlarla baş etmede etkili olabilmekte.

Aynı şeyi Türkiye için söylemek ne yazık

ki pek mümkün değil. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde yaşanan sahtecilik ve çalıntı sorunları bu eksiklikleri bir kez daha hissettirdi. Envanter eksikliğinden ve kurumsal bazı başka sorunlardan yararlanan sahtekârlar yerine konulması mümkün olmayan zararlar vermeye devam ediyor.

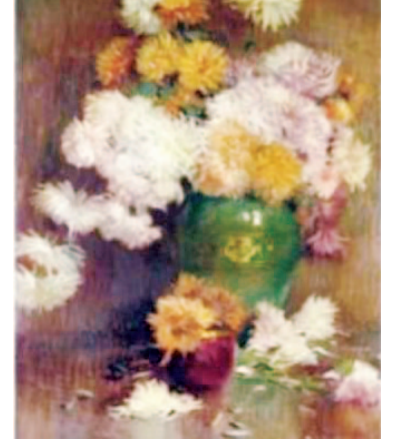
Bunun yanında Türk resim sanatına ve piyasasına emekleri kuşkusuz çok büyük olan Fethi Kayaalp'in maruz kaldığı durum da bir o kadar üzücü.

Kayaalp ile 2010 yılında yaptığımız söyleşide "Krizantemler" adlı resim ile ilgili yaptığı başvurular hakkında bilgilendirilmiş ve doktora çalışmamda bu konuya yer vermiştim.¹ Söz konusu olan müzeye ve ilgili bakanlığa yapılan suç duyurusu niteliğindeki başvuruların sonuçsuz kalması hem soruşturmanın başlatılması hem de eserlerin geri kazanılması için büyük bir zaman kaybına yol açmıştır.

Kayaalp'in tamamen kendi çabaları

Gerçeği

Sahtesi

ve disiplinli çalışması ile oluşturduğu arşivi Türk resim sanatı için çok önemlidir. Resim eğitimi almış olması, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde uzun yıllar restoratör olarak çalışması sayesinde birçok tabloyu ve sanatçıyı yakından incelemiş olması, eserlerin tanınmasında kıdemli olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Kayaalp'e ait arşivin herhangi bir şekilde tahrip olması büyük bir bilgi birikiminin yok olması demektir.

Müzelerde yapıtların güvenilir bir şekilde arşivlenmemiş olması, çoğunun künyesinin bulunmaması araştırmacılar için yapıt bilgisini kısıtlamaktadır. Kişisel bilgi birikiminin, sağlam kaynaklara aktarılmadığı sürece, kalıcı olması beklenemez. Bu nedenle nitelikli bir arşivin, envanterin oluşturulması şarttır. Öncelikle tüm kurumların envantere birincil önem vermeleri, eser katalogları hazırlatmaları gereklidir.

Bunun ötesinde Türk sanatçıların çalışma yöntemleri, kullandıkları boyalar ve malzemeler incelenmeli, bir imza arşivi oluşturulmalı. Hepsinden önemlisi teknik donanımı güncelleştirilmiş bir laboratuvar ortamının bu kurumlarda sağlanmasıdır. Bu incelemeler yalnızca eserlerin orijinalliğini ispatlamakla kalmayıp kapsamlı arşivin oluşmasında da etkili olacaktır.

¹ Dr. Hande Dedeal Subaşılar, Resim Ekspertliği: Türkiye'de Resim Ekspertliği Üzerine Bir Öneri, Yayınlanmamış doktora tezi, İTÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 2012; Dr. Hande Dedeal Subaşılar, "Teknik Sanat Tarihi: Sanat Eserleri İncelemelerine disiplinlerarası bir yaklaşım," Sanat Tarihi Yıllığı, sayı 22, yıl 2010, 21-37